

②⑦ *Henrich Steffens (1841–1884)*

Slik er den medisinske tilknytning til stedet bevart. Holm åpnet sanatoriet Holmsborg på Vettakollen i 1916.

I 1909 grunnla Holm det fortsatt eksisterende Dr. Holms Højfjeldshotel på Geilo. Det er skrevet en del om dette hotellet, blant annet en jubileumsbok fra 1999 (9) som forteller hvordan hotellet under skiftende ledelse egentlig har klart å holde på den opprinnelige idé – å vende seg mot de øvre skikt. Under Den annen verdenskrig var hotellet rekvirert av okkupasjonsmakten både som rekreasjonssted og som et av tilholdsstedene for organisasjonen Lebensborn.

Holm var også med på å opprette Kysthospitalet i Stavern. Forbilder og inspirasjon for entreprenørvirksomheten fant han ved omfattende reiser på kontinentet.

Det norske medisinske Selskab hadde fra 1893 og fram til 1935 tilhold i sitt nybygg Christian IV's gate 9 i Kristiania, ved siden av Hotel Bristol. Holm var forretningsfører i Selskabet 1891–1893 og primus motor i byggearbeidene. Bygningen, som var tegnet av arkitekt Henrik Nissen d.e. (1848–1915), ble innviet i 1893. Den hadde – og har fortsatt – en nærmest pompøs fasade, blant annet med en kostbar utsmykning på hjørnet, en skulptur som forestiller St. Georg med dragen, utført av Brynjulf Bergslie (1830–1898).

Selskabet som møtested for klinikere

Praktisk medisin var, på 1800-tallet som nå, først og fremst klinisk virksomhet, det vil si diagnostikk og behandling av enkeltpersoner. Dette gjenspeiles i Selskabets aktiviteter. Det var og er en møteplass for leger og andre som arbeider med pasienter.

Grefsen sanatorium, fotografert i 1860-årene. Vi ser at det er en kuranstalt for de kondisjonerte. Ukjent fotograf. (Oslo museum OB.F01855a)

Ole Rømer Aagaard Sandberg (1811–1883) ⁽²⁹⁾ deltok etter referatene å dømme ofte og mye med innlegg på Selskabets møter, til og med etter sin død i 1883, da han hadde bedt på dødsleiet om at et manuskript skulle bli lest opp. Han tok medisinsk eksamen i 1836, men det var ingen selvfølge at det skulle bli noe av. I 1834 tjenestegjorde han nemlig på et koleralasarett i Fredrikstad, ble selv smittet og fikk deretter en tyfoidfeber av 20 ukers varighet.

⁽²⁸⁾ *Ingebrigth Christian Lund Holm (1844–1918) malt av Hans Heyerdahl (1857–1913) i 1890*

Dr. Holms Hotel på Geilo lever videre i den store stil, også i 2012

Kristian IV's gate 9 i Oslo

Sandberg var en av våre første psykiatere. Han hadde vært på reiser i utlandet for å studere hudsykdommer og en vannkuranstalt, men i 1854 ble han på offentlig bekostning sendt til Tyskland for å studere psykiatri, etterfulgt av en serie reiser med samme formål. Da Gaustad sykehus, vårt første statlige sinnssykehus, åpnet i 1855, ble Sandberg dets første direktør. Han underviste studenter i psykiatri i hele 23 år. Han ble tilbudt et ekstraordinært professorat, men valgte å takke nei.

Selskabets maleri av Sandberg er malt av Agnes Arvesen (1881–?) og forært til Selskabet i 1904 av hans sønn, dr. Jørgen Christian Aall Sandberg (1850–1942).

(29) Ole Rømer Aagaard Sandberg (1811–1883) malt av Agnes Arvesen (1881- ?)

August Tidemand (1816–1883) ⁽³⁰⁾ hadde medisinsk eksamen fra 1840. Han begynte nokså umiddelbart etterpå å studere medisinsk gymnastikk og ortopedi. I Christiania eksisterte ved midten av århundret et ortopedisk institutt, drevet av Gunder Nilsen Kjølstad (1794–1860). Kjølstad hadde begynt i 1838, og lenge ble hans såkalte «selvretningsmetode» for krum rygg holdt hemmelig. Pasientene fikk ikke lov til å fortelle om metoden. Her begynte Tidemand, først som assistent, senere med et selvstendig institutt i hovedstaden, ettersom Kjølstad flyttet til Eidsvoll. Metoden besto i målrettet opptrening og styrking av muskulaturen, slik at pasienten selv kunne motvirke krumningen i rygg-søylen. Det var åpenbart en betydelig psykologisk komponent i dette, med en intens oppbygging av stå-på-evne og mestring. Selskabet var interessert i dette, og utvirket at instituttet fikk bevilget midler fra Stortinget til sin drift. I 1876 fikk Tidemand gullmedalje for behandlingsresultatene på den store hygieneutstillingen i Brüssel (10).

Tidemand drev også med annen medisinsk virksomhet, blant annet som fengselslege. Han ble portrettert av sin bror Adolph Tidemand (1814–1876) både i 1842 og i 1853. Selskabets maleri er så vidt vites et av disse.

Jacob Vogt (1819–1906) ⁽³¹⁾, lege fra 1848, hadde diverse legestillinger, blant annet i Danmark som militærlege. Fra 1850 drev han for det meste praksis i Christiania ved siden av sykehusarbeid. Men det var militærlege han ble, og i 1877 flyttet han til Frederikshald (Halden) og tjenestegjorde der. Han var en flittig deltaker i Selskabets diskusjoner så lenge han holdt til i hovedstaden.

⁽³⁰⁾ *August Tidemand (1816–1883) malt av Adolph Tidemand (1814–1876)*

Om **Christopher Peder Budde** (1825–1888) ⁽³²⁾ og Selskabet vet vi ikke så mye, bortsett fra at han var såkalt førstesekretær i 1855–1856. Prestesønnen Budde tok medisinsk eksamen i 1850 og dro straks av sted til Danmark, der han var militærlege, blant annet ved slaget ved Midsunde den 12. september 1850. Han var også med i den dansk-tyske krig i 1864. Tilbake i Norge i 1851 arbeidet han som så mange av sine kolleger ved forskjellige sykehusavdelinger. Han var politilege i Christiania 1864–1872, deretter fengselslege m.v.

I likhet med mange kolleger var Budde i utlandet for å studere, fra 1855 i hele to og et halvt år. Han var reservelege ved Rikshospitalets kirurgiske avdeling fra 1858, og han foreleste over operativ kirurgi i 1865. Mest kjent ble han kanskje som livlege for kong Oscar II fra 1868. Han fikk ridderkorset med briljanter i 1887 for sin innsats i Stockholm da han foretok en eggstokkoperasjon på dronningen.

Carl Frederik Larsen (1830–1909) ⁽³³⁾ tok eksamen i 1854, hadde forskjellig sykehuspraksis i Christiania, pluss militærlegearbeid rundt om i landet. Fra 1857 og gjennom hele resten av århundret var han på tallrike studiereiser til utlandet. Han var overlege ved Rikshospitalet 1870–1880 og underviste om de den gang nye fysikalske undersøkelsesmetodene som var helt nødvendige å beherske ved diagnostikk og behandling av den sykdom som opptok ham særlig sterkt – tuberkulosen. Det var Larsen som utarbeidet førsteutkastet til det som ble tuberkuloseloven av 1900. Larsen var også svært interessert i antropologi. Han var medlem av Videnskaps-selskabet i Kristiania fra 1895 og formann i den antropologiske kommisjon som man hadde der.

⁽³¹⁾ *Jacob Vøgt (1819–1906)*

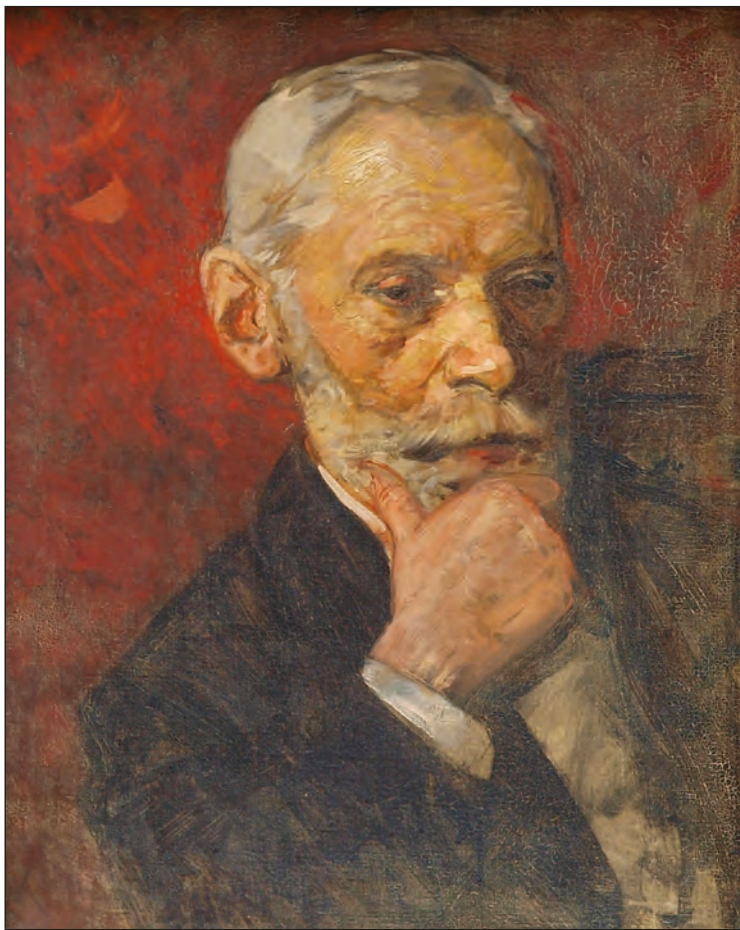

③② *Christopher Peder Budde (1825–1888)*

Bortsett fra tuberkulosearbeidet er det sannsynligvis i norsk kunsthistorie at ettertiden ser de viktigste spor etter Carl Frederik Larsen. Han var formann i Christiania Kunstforening i årene 1874–1885. Denne foreningen var meget viktig for kunstlivet i hele landet. Innkjøpspolitikken i kunstforeningen kunne bety være eller ikke være for mang en ung kunstner. Den mektige Larsen hørte til den konservative skole, og det er siden skrevet atskillig om hvordan unge kunstnere gjorde opprør i 1882 og arrangerte en alternativ kunstutstilling som ble en årlig foreteelse, fikk statsstøtte fra 1884 og er blitt til det vi nå kaller Høstutstillingen. Larsen beholdt imidlertid en viktig posisjon – han ble formann i Nasjonalgalleriets direksjon, hvor han fungerte fra 1891 til 1896.

Larsen skal ha vært nokså sær – i professor Axel Holsts (1860–1931) minnetale het det at «han manglede den udefinerbare attraksjonsevne, som skaber mange venner.» Larsen var formann i Selskabet i 1887 og 1888.

Ole Bornemann Bull (1842–1916) ③④, Selskabets formann i 1889, var åpenbart heller ikke noen sjarmør. Om ham skrev Frederik Grøn: «Hvad han kanskje mest manglet, var åndelig livlighet og elasticitet.» Bull var cand. med. fra 1869. Fra 1873 bodde han tre år i Minneapolis. Han utdannet seg som øyelege, praktiserte som øre- og øyelege og tok doktorgrad i 1881 på patologiske forandringer i øyebunnen. I 1899 konkurrerte han med Hjalmar Schiøtz (1850–1927) ⑤④ om et professorat i øyesykdommer ved Universitetet i Kristiania. Bedømmelseskomiteen vurderte de to søkerne temmelig likt, men fakultetet ansatte den åtte år yngre Schiøtz, og Bull oppfattet dette som en forbigåelse. Det er interes-

③③ *Carl Frederik Larsen (1830–1909)*

sant å merke seg at allerede da kunne høy alder telle negativt ved ansettelse. Flere av fakultetets medlemmer anførte om Bulls 58 år at det «ved avgjørelsen har været ikke uvæsentlig moment at dr. Bull's alder synes at være mer fremrykket for en tiltrædende klinisk lærer».

I Selskabet satte Bull i gang heftige diskusjoner om hvordan fakultetets studieplaner burde være, og ikke minst hvordan universitetet burde velge sine lærere. Bitterheten over det tapte professoratet forlot ham aldri.

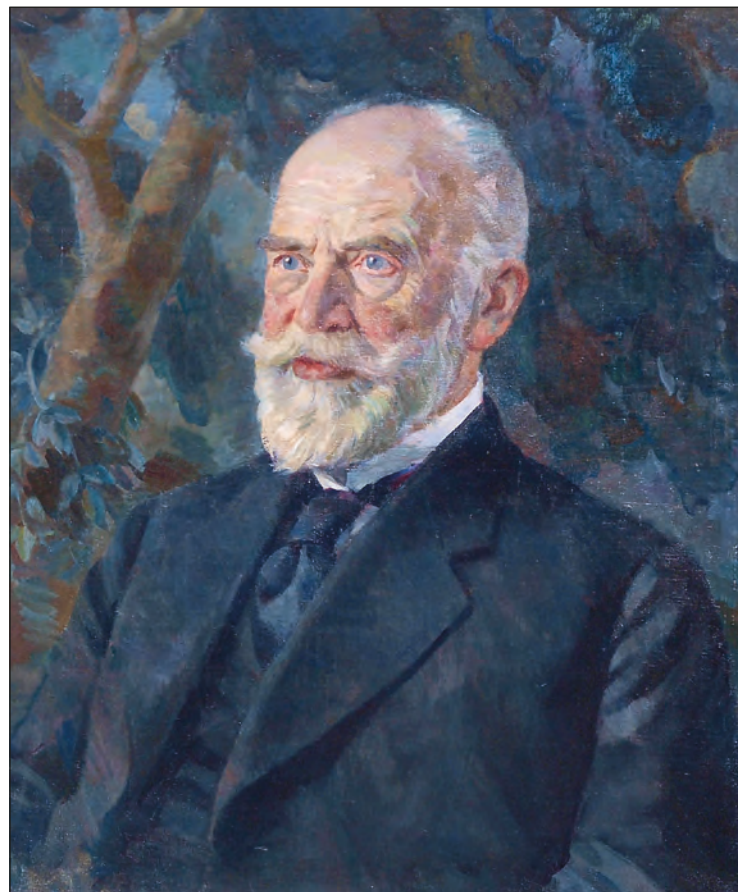
Bulls omtrent jevnaldrende **Alexander Ludvig Normann Malthe** (1845–1928) ③⑤ som tok medisinsk eksamen i 1875, var privatpraktiserende spesialist. Han hadde tjeneste ved Fødselsstiftelsen og Rikshospitalets kirurgiske avdeling, men han reiste også mye rundt i Europa for å lære. Fra 1886 hadde han sin egen kirurgiske privatklinikk, der han utførte til dels meget avansert kirurgi. Klinikken lå på hjørnet av Teatergata og Akersgata, i gården «Maltheby» som var reist av hans far, byggmester Nestor Malthe (1812–1902).

I Selskabet beskjeftiget Malthe seg også med andre temaer. Eksempelvis innledet han en diskusjon om innføring av kjøttkontroll i 1893 med å fortelle at han hadde spist «halvt raa Koteletter med Pleuratuberkulose-Indlæg, kjøbt hos en av Kristianias mest anseede Kjødhandlere – til høieste Kjødpriser →».

Malthe hadde en enorm praksis. Han la seg opp store summer. Likevel hadde han ord på seg for å være rimelig overfor pasienter som hadde lite å betale med. En udokumentert historie om ham sier at «han skrev sin regning i duggen på vinduet og lot solen kvittere». Malthe var ugift. Formuen forærte han

③④ *Ole Bornemann Bull (1842–1916)*

③⑤ *Alexander Ludvig Normann Malthé (1845–1928) malt av
Hans Ødegaard (1876–1943)*

*Maltheby i 2012 – i sin tid et
sted for avansert kirurgi,
Akersgata 65/Teatergata 1
i Oslo*

Kirurgiske pionerer

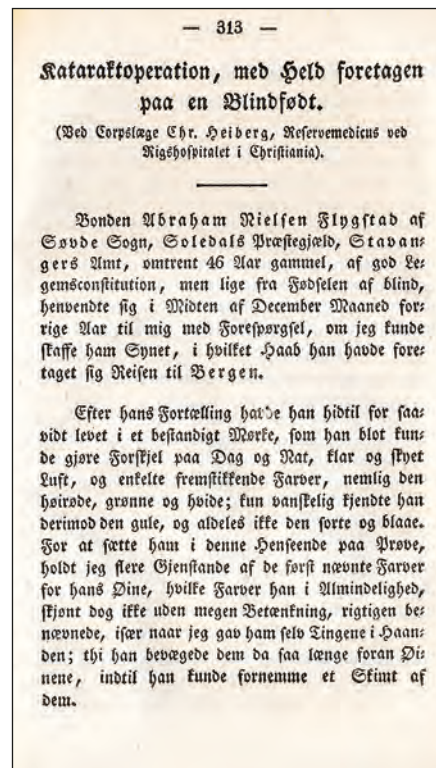
Norske kirurger var meget dyktige, selv da kirurgifaget var lite utviklet og hadde mange begrensninger. Et eksempel: I tidsskriftet *Eyr* for 1826 beskriver Christen Heiberg (4) hvordan han opererte en 46 år gammel mann for medfødt stær på begge øynene. Den nær 25 sider lange artikkelen ender med å fortelle at pasienten forlot Bergen «med fuldkomment Syn paa begge Øiene».

To gjennombrudd revolusjonerte kirurgien i siste halvdel av 1800-tallet: antiseptikken og anestesilogien. Den skotske kirurgen Joseph Lister (1827–1912) reduserte infeksjoner og dødelighet ved operasjoner ved å rense sår og å legge på desinfiserte bandasjer, og ved å la kirurgene vaske seg med karbolsyreløsninger.

Prinsippet om antiseptikk, bakteriedrepende behandling, og nye bedøvelsesmetoder spredte seg raskt, blant annet på grunn av legenes studereiser til utlandet. Under et halvt år etter at William T.G. Morton (1819–68) demonstrerte bruken av eter som anestesimid- del i Boston, USA i 1846, ble samme metode tatt i bruk ved Rikshospitalet. Informasjonen kom fra USA via kontinentet, særlig Frankrike. Kloroform ble også brukt.

Alexander Malthe (35) utførte meget avansert kirurgi i sin privatklinik. Han har mye av æren for å ha satt antiseptikken i system i Norge. I februar 1889 ble han den første i Skan- dinavia og en av de første i verden som foretok en blindtarmoperasjon (appendektomi). Han beskrev operasjonen hos en 20 årig mann på det tredje norske legemøtet i Bergen samme år. Malthe var en foregangsmann på flere områder, og den første her i landet som brukte kokain til lokalbedøvelse i 1886 ved en kjeveoperasjon.

Faksimile av Christen Heibergs artikkel i Eyr i 1826

Mange andre av de portretterte medlemmer av Selskabet var også pionerer. Christian August Egeberg ⑨ utførte den første blodtransfusjon ved anemi i Norge i 1836, og i 1843 utførte han den første fjerning av eggstokkene (ovariotomi), dessverre med dødelig utfall for pasienten. Christen Heiberg ④ forsøkte det samme i 1845, også uten hell. Den første som lyktes med denne operasjonen, var Julius Nicolaysen ③7 i 1866. Nicolaysen var først også med flere former for mage-tarm-operasjoner på 1880-tallet, og med antiseptisk sårbehandling på Rikshospitalet i 1870. Johan Hjort ④2 utførte den første beinsutur på en pasient i 1885, og i 1889 utførte han en åpning av brysthulen der lungene ble sydd fast til brystveggen. Hagbart Strøm ⑤3 foretok den første fjerning av strupehodet i 1890, og fjerning av magesekken i 1894. Like tidlig utførte han kirurgisk behandling av gallestein.

Litteratur

Reichborn-Kjennerud I, Grøn F, Kobro I. *Medisins historie i Norge*. Oslo: Grøndahl & Sønns forlag, 1936.

Strømskag KE. *Et fag på søyler. Anestesiens historie i Norge*. Oslo: Tano-Aschehoug, 1999.

Bull P. Bidrag til appendiccittens historie – og litt mer. *Tidsskr Nor Lægeforen* 1923;43:421-34.

Eter på åpen maske har vært brukt som bedøvelsesmetode helt opp til vår tid

ved sin død til norsk medisin i form av legater til beste for norske leger, og også for andre formål. Det norske medicinske Selskab forvalter legatet for indremedisin. Selskabet fikk for øvrig ved Malthes død en testamentarisk gave som gjorde det mulig å reise funkisperlen Drammensveien 44. Oslo kirurgiske forening mottok et fond på 40 000 kroner (mye penger rundt 1930), der avkastningen skulle gå til foreningens fester. Malthe var intet hengehode.

Det medisinske Selskab har et portrett av Malthe, utført av Hans Ødegaard (1876–1943) i 1927. Nasjonalgalleriet har en kopi av dette.

Cæsar Peter Møller Boeck (1845–1917) ⁽³⁶⁾, medisinsk eksamen 1871, var som ung lege doktor i Sarpsborg og Brevik, men så bar det i 1874 av sted til utlandet, der han især studerte mikroskopi og hudsykdommer i Wien. Deretter var han stort sett ved Rikshospitalets hudavdeling inntil han åpnet privat praksis i Christiania i 1878, men så ble han professor i hudsykdommer fra 1895. I et møte i Det norske medicinske Selskab 24. november 1897 gav han «en kort Beskrivelse af det kliniske Billede og det mikroskopiske Fund ved en hidtil ikke beskreven Sygdomsform ... foreløpig betegnet som *Lymfoma cutis multiplex*». To år senere, i 1899, beskrev han både på norsk og engelsk hudforandringene ved sarkoidose, en kronisk betennelsessykdom som kan ramme alle organer. Sykdommen kalles fortsatt gjerne *Boecks sarkoid*. Boeck var formann i Selskabet i 1890. Det finnes et maleri av ham på Rikshospitalet utført av Eilif Peterssen, mens Selskabets maleri er utført av Flemming Heyerdahl (1880–1944).

⁽³⁶⁾ *Cæsar Peter Møller Boeck* (1845–1917) malt av *Flemming Heyerdahl* (1880–1944)